

Farkas Zsuzsanna

Hidak és sorompók

A telepfelszámolásban, a településeken végzett terepmunka tapasztalatai és integrációs hatásai

A tanulmány három helyszínen (Eger, Szomolya, Sirok), telepi körülmények között élő cigány családokkal végzett munka tapasztalatait foglalja össze. Közös pontja a három terepmunkának a folyamatos jelenlét, a civil szervezet generálása, fejlesztése, közösségi ház kialakítása. A tanulmány célja, hogy egyrészt bepillantást nyújtson a mindennapi folyamatokba, az eredmények és kudarcok hátterébe, másrészt a gyakorlati munka alapján néhány elemzési szempontot követve a cigányság társadalmi integrációjának kérdéseit elemezze. A terepmunkára támaszkodva a felvázolt elméleti keretek szerint igyekszik összegezni az integrációs törekvések egy-egy szegmensének néhány megtapasztalt jellemzőjét és dilemmáját.

Bevezetés

Jelen tanulmány három helyszínen, telepi körülmények között élő cigány családokkal végzett munka tapasztalatait foglalja össze. Az egeri Béke-telepen hosszú folyamat eredményeként indult meg a telep rehabilitációja, a másik két kistelepülésen, Szomolyán és Sirokban költségvetési forrásokból támogatott telepfelszámolási program zajlott.^[1] Az eltérő háttér és adottságok, a projekt előkészítésére jutott idő, a helyi közösségek életminősége mind tetten érhetők az elvégzett munkában. Közös pontja a három terepmunkának a folyamatos jelenlét, a civil szervezet generálása, fejlesztése, közösségi ház kialakítása. A tanulmány célja, hogy egyrészt bepillantást nyújtson a mindennapi folyamatokba, az eredmények és kudarcok hátterébe, másrészt a gyakorlati munka alapján néhány elemzési szempontot követve a cigányság társadalmi integrációjának kérdéseit elemezze. Elsőként a vonatkozó háttérrel és

azokról az elméleti keretokről írunk, amelyek végig kapaszkodót jelentettek a terepmunka során, illetve amelyek most is kijelölik a tapasztalatok elemzésének főbb pontjait. A második rész egyenként ismerteti a Béke-telepi, a szomolyai és a siroki folyamatokat, a fontosabb lépéseket és eszközöket. Végül a gyakorlati munkára támaszkodva a felvázolt elméleti keretek szerint igyekszik összegezni és elemezni az integrációs törekvések egy-egy szegmensének néhány, általunk tapasztalt jellemzőjét és dilemmáját.

1. Előzmények: háttér és keretek

A „Romák a bővülő Európában. A jövő kihívásai” címmel 2003. június 29. és július 1. között konferenciát rendeztek Budapesten nyolc ország részvételével (Horvátország, Bulgária, Románia, Macedónia, Csehország, Szerbia-Montenegró, Szlovákia, Magyarország). A tanácskozó országok kormányfői kifejezték politikai elkötelezettségüket a roma lakosság társadalmi helyzetének javítása mellett, és a **2005–2015 közötti időszakot a Roma Integráció Évtizedévé nyilvánították**. Ezt követően – néhány éves előkészítés után – a 68/2007. (VI. 28.) OGY határozattal elfogadásra került hazánkban a Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Terv. A cél „a roma lakosság társadalmi, gazdasági integrációja feltételeinek megteremtése, életkörülményeik javítása, a romák közszolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek javítása, valamint a romák és nem romák életkörülményei között kialakult szakadék csökkentése, hosszú távon megszüntetése.” Az egyes prioritási területekhez további célkitűzések tartoznak, amelyek közül témánkhoz elsősorban az alábbi rész cél kapcsolódik szoroson: „lakhatási körülmények javítása, amely összekapcsolódik a települési és térségi szegregáció nagyarányú csökkentésével”^[2]. A fenti célok mentén, azok politikai elfogadásával párhuzamosan 2005-ben elindult az első „telepfelszámolási” kísérleti program meghívásos pályázat formájában.

1.1.A telepfelszámolási pályázati konstrukció

Nem vesszük most nagyító alá a Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervet, csupán az elemzésünk tárgyához tartozó társadalmi integráció szempontjából tennénk néhány megjegyzést. Hiányérzetünk elsősorban abból fakad, hogy a Stratégiai Terv a cigányságot nem kisebbségi népcsoportként akarta integrálni a magyar nemzet közösségébe. Nem történt meg a romák emancipációja politikai szinten, és ezzel kapcsolatos prioritások sem fogalmazódtak meg. Ezzel ellentétben a Terv olyan társadalmi csoportként kezeli a cigányságot, amely súlyos szociális problémákkal küzd, és a kitűzött célok is ezen hátrányok csökkentéséről szólnak. Összességében tehát nem jutottunk túl az 1961. évi MSZMP KB határozat szemléletén.^[3]

A telepfelszámolási programban, illetve a 2005-től évenként meghirdetett pályázati felhívásokban a stratégiai célok köszöntek vissza, mint például a 2006. évi pályázati felhívásban is: „A program – a 2005. évi „Roma telepeken élők lakhatási és szociális integrációs modellprogramjának” céljaival megegyezően, azt továbbfejlesztve – a telepen és telepszerű lakókörnyezetben élők életminőségének javítását tűzi ki célul, amely a lakhatási feltételek megoldása mellett többféle – szociális, képzési, foglalkoztatási, a szolgáltatásokhoz való hozzáférést javító, környezeti és településrehabilitációs – intézkedés együttesével és széleskörű együttműködéssel valósítható meg. [...] A projekteknek a lakhatási körülmények

javulását, a munkaerőpiaci és a szociális integrációt egymással összhangban, szerves egységben kell segíteniük. A projektekbe lehetőség szerint a telepeken, telepszerű lakókörnyezetben lakó családok mindegyikét, s ha lehet, még a településen lakó rászoruló, munkanélküli embereket is be kell vonni.” A pályázati felhívás szerint külön lakhatási, foglalkoztatási, szociális, oktatási és közösségi részprojektekben kellett meghatározni és kidolgozni a vállalt tevékenységeket és azok indikátorait.

1.2.Kérdések és válaszok: néhány elméleti megfontolás

Az egri Béke-telepen élők problémáinak kezelése közben egyre csak azon gondolkodtunk, mi is az integráció. Számos kérdést tettünk fel magunknak munkánk során. Hogyan lehet ezt mérni, milyen dimenziói vannak? Mit jelent a cigányság társadalmi integrációja? Egyáltalán, mit jelent a társadalmi integráció, és mikor integrált egy társadalom? Miért kell egy társadalomnak integrálnak lennie? Kinek mi haszna ebből? Miért rossz szegregált lakókörnyezetben élni? A kérdéseket még sorolhatnánk, és be kell vallani, a teljes és tökéletes válaszokat a mai napig nem találtuk meg.

Az integráció megértésénél Lockwood (1964) értelmezését tartjuk kiindulópontunknak, aki a társadalmi integráció két oldalát különböztette meg: a *szociális és a rendszerintegrációt*. A szociális integráció szintjén az ember szerves része elsősorban a családnak, ezen keresztül az anyai-apai rokonsági hálózatnak, a szomszédságnak, a lakókörnyezetnek, a baráti kapcsolatrendszernek. Az ember ezer szállal kötődik ezekhez a kisközösségekhez; ebbe születik bele, ez a természetes élettere, támasza. Többek között ezen közösségek beszédmódját, életstratégiáját, szokásait, normáit, értékeit, szabályait és az élet apró dolgait sajátítja el észrevétlenül, ugyanakkor a szoros kapcsolatok védelmet biztosítanak számára. Habermas (1981) ezeket a kisközösségeket életvilágoknak nevezte.

A későbbiek során, amikor a telepfelszámolási tapasztalatokról számolunk be, elemzésünk fontos szempontja lesz majd, hogy ezek a szociális kisközösségek vagy életvilágok milyen mértékben épülnek partikuláris és univerzális értékekre, szabályokra, életstratégiákra, normákra. Ha ugyanis a partikuláris elemek túlsúlyban vannak, a közösség és tagjai számára súlyos akadályokkal terhelt a rendszerintegrációba való bekapcsolódás. Ez pedig annak függvénye, hogy a szociális közösség mennyire szegregált vagy izolált társadalmi és térbeli értelemben, avagy ez a közösség többségi vagy kisebbségi nemzetiséghez, kultúrához tartozik-e.

A rendszerintegráció a különböző társadalmi intézményeken, szervezeteken, illetve az azokban való jelenlétén keresztül valósul meg. Az utóbbi évtizedekben a rendszerintegráció legfontosabb dimenziója a munkamegosztásban történő részvétel, vagyis az, hogy van-e valakinek munkahelye, fizetett munkája, ledolgozott évei után kap-e társadalombiztosítási nyugdíjat. A bejelentett munka további jogokat és lehetőségeket generál a rendszerintegráció szintjén, mint például az egészségügyi ellátást, az öregségi nyugdíjat, a munkanélküli és szociális ellátást. Fontos rendszerintegrációs intézmény a (köz)oktatás, amelynek kimenetét az iskolai végzettséggel, képzettséggel szokták mérni. A roma társadalom helyzetének vizsgálatakor a lakóhely környezetének jellege is nagy hangsúlyt kap a rendszerintegráció megítélésében (Kemény 1976; Kemény 1974; Ladányi–Szelényi 2004). A rendszerintegráció intézményei nem állandóak, hanem folyamatosan változnak (Lockwood 1964). Az érvényes intézményekről, mechanizmusokról mindig az erős társadalmi csoportok egyeztetnek. A

korábbi évszázadokban például nem beszélhetünk a közoktatás, annál inkább az egyház rendszerintegrációs szerepéről. Mostanság a munkahely szerepét még mindig a legfontosabbnak tartjuk, mintha nem néznénk szembe a technikai fejlődés és a munkahelyteremtés közötti feszültségekkel. Burchardt (2000) további fontos kapaszkodót nyújtott számunkra azzal, hogy felhívta a figyelmet a politikai döntésekben és a társas interakciókban való részvétel fontosságára. Ezt úgy értelmeztük, hogy mind a lokális, mind az országos politikai és civil szervezetek életében való részvétel szintén fontos integrációs mechanizmus.

További kérdés, hogy a szociális és a rendszerintegráció milyen mechanizmusokon keresztül valósulhat meg. Az előzőekben szóltunk a kapcsolódásokról, a közösségi tagságokról. Mind a szociális, mind a rendszerintegráció az interakciókon alapul (Parsons 1951). Az embereknek és különböző csoportjaiknak találkozniuk, beszélgetniük kell, különböző egyeztetési formákat kell létrehozniuk, amelyeken keresztül érdekeiket, véleményüket, gondolataikat, érzelmeiket megfogalmazhatják. A családok a vacsoránál, a munkatársak a reggeli kávé közben, a társadalom a választási kampány alatt cserél gondolatokat, egyeztet. Ezeket az interakciókat Granovetter (1973) kötéseknek nevezi: a szociális integráció az erős kötésekben, a rendszerintegráció a gyenge kötésekben nyugszik. A szociális és a rendszerintegráció közötti közlekedéshez hídszerű gyenge kötésekre van szükség.

Mindezen elméleti kapaszkodók, értelmezések után tudtunk csak eljutni a társadalmi integrációhoz, amely a Roma Integráció Évtizede Program nevében, céljaiban és stratégiai tervében, valamint dolgozatunk témájában, a telepfelszámolási programokban is szerepel. A társadalmi integráció a szociális és a rendszerintegráció egymásnak való megfeleltetésén alapszik (Habermas 1981). Ahogy fentebb írtuk, a két integráció összekapcsolódását a közlekedési utak (hídszerű emberi kapcsolatok – gyenge kötések) biztosítják. Ha a szociális integráció (életvilág) más értelmezéseket hoz létre és működtet, mint a rendszerintegráció, az azt jelenti, hogy az emberek megvonják támogatásukat a fennálló rendszertől, amely így illegitimmé válik. Ez pedig a társadalom széteséséhez, dezintegrálódásához vezet.

Felmerülhet a kérdés, hogy a fenti elméleti fejtegetésből a gyakorlati munka számára milyen következtetések vonhatók le? [4] Megpróbáljuk ezt röviden összefoglalni. A cigánytelepek többsége belülről nézve, az ott lakók szemével figyelve olyan, szociálisan integrált közösség, amelyet a családi, rokonsági, szomszédsági kapcsolati hálók, összességében az erős kötések tartanak össze. Az itt élő emberek által létrehozott „intézmények”, tevékenységi és együttműködési formák, gyakorlati tudások, szokásrendszerek biztosítják a túlélést. A rendező elv a kölcsönösségen (reciprocitáson) nyugvó erős védőháló. A közösség határai túlnyúlnak a telepen, akár más településekre is. A telepiek többsége cigánynak vallja magát, tehát a telep egyben etnikai közösség is (gettó), ahol a cigány kultúra generációk között öröklődik, újratermelődik.[5] Kívülről nézve a szegregátum elsősorban nyomortelep, egy olyan földrajzilag jól lehatárolható településrész, amely külső megjelenésében, az ott élő emberek életmódjában jelentősen eltér az átlagtól, társadalmi szempontból nem integrált. A külső szemlélő nem látja a telepi életforma értékeit, a kölcsönös segítség viszonyait és formáit, a túlélés stratégiáit és a szociálisan integrált közösséget sem.

Kérdés, hogy ennek a szociálisan integrált közösségnek vannak-e olyan hídszerű kötései, közlekedési útvonalai, csatornái, amelyek a rendszerintegrációba átvezetnek. Vólnának lehetőségek, mint például az óvoda, az iskola, a munkahely, vagyis a rendszerintegráló intézmények. Ugyanakkor egyfelől ezek a kisközösségek nem rendelkeznek megfelelő közlekedési stratégiákkal, gyenge kötésekkel. Másfelől a rájuk jellemző nemzeti kisebbségi

partikularitás nehézségeket állít eléjük. Ebből a kulturális meg nem értésből fakad a harmadik nehézség: a többségi társadalom által felállított sorompók átléphetetlensége. A rendszerintegráció okafogyottá válik a szegregált óvodában, iskolában, iskolai osztályban, kényszer-munkahelyen (közfoglalkoztatás), mivel szegregáltan integrálni képtelenség. Nehéz megmondani, talán lehetetlen eldönteni, hogy a klasszikus rendszerintegrációs intézményeknek milyen súlyuk van a közlekedési sorompók lebontásában, illetve az ezekben az intézményekben lejátszódó rejtett kölcsönhatások milyen szerepet játszanak a tényleges integrációs folyamatokban.

2. A terepmunka tapasztalatai

A fentebb összegzett elméleti megfontolások adják tapasztalataink összefoglalásának kereteit az egeri Béke-telepen és két kistelepülésen (Szomolyán és Sirokban) végzett, telepfelszámoláshoz/teleprehabilitációhoz kapcsolódó, illetve a telepi roma közösségekkel végzett munkánkról.[\[6\]](#)

2.1.Eger, Béke-telep: settlement ház és teleprehabilitáció

Előzmények

Az Eger külvárosi részén, Felnémeten található Béke-telepre [\[7\]](#) az ott élő családok hívására léptünk be 1992-ben. Vízet, járdát, sármentes utat és építkezési lehetőséget szerettek volna. Ma már úgy fogalmazhatnánk, hogy lakókörnyezetük rehabilitációját kérték. Tették ezt azon az alapon, hogy közvetlen szomszédságukban az 1980-as évek közepétől egy kertváros nőtt ki a „semmiből”, miközben a víz-, a szennyvíz- és gázhálózat kiépítése megállt a telep földrajzi határánál. Ráadásul egy-két telepi családnak sikerült itt telket vásárolnia és felépítenie családi házat. A sikeres minták erősen hatottak, a telepi családok az egyéni kijárással módszerrel próbálkoztak. A telepen élők kéréseit a SZETA Egeri Alapítványa [\[8\]](#) közvetítette a város önkormányzata felé, amelynek érezhetően semmilyen koncepciója nem volt a teleppel kapcsolatban. Nem is lehetett, hiszen ezekben az években az önkormányzati lakások eladása volt napirenden, éppen folyt az önkormányzati bérlakások rezsi hátralékosainak (többségében cigány családok) kiköltöztetése, akik közül néhányan Felnémetre tértek vissza. Ebben a helyzetben a teleprehabilitáció talán jó ötletnek bizonyult. Mindenesetre az önkormányzat nem tanúsított ellenállást, és elkészítette, valamint elfogadta a szabályozási tervet 1993-ban. Ennek során derült fény arra, hogy néhány kivételtől eltekintve a telkek tulajdonjogai rendezetlenek. A terület eredetileg a Magyar Honvédség tulajdonában volt, a rendszerváltás utáni vagyonátadásokkal került az egeri önkormányzathoz. A házak a földhivatali papírokon nem léteztek, ennek ellenére utcanévet és házszámot kaptak. Elindult egy gondolkodási folyamat a terv végrehajtásáról, sőt a közművesítés terve és költségvetése is elkészült, de megvalósítását az akkori cigány kisebbségi önkormányzat (CKÖ) megszakította. A funkcióját és szerepét nem találó testület a rehabilitációból (közművesítésből) cigánykérdést csinált, és éveken keresztül nem támogatta azt. Mivel a CKÖ az egeri cigányság érdekképviselői jogát kizárólagosan magának tartotta fenn, és nem is kívánt a SZETA Egeri Alapítványával együttműködni, minket kizártak a további egyeztetésekből és folyamatokból. A CKÖ ugyanakkor „szocpolos” házak építését kezdeményezte a Béke-telep szélén és a város másik cigánytelepén, miközben a Béke-telep érintetlen maradt.

A SZETA Egri Alapítványa 1996-ban, a „szocpolos” házak építésének évében a telep „kapujában” vásárolt egy családi házat, amelyben settlement közösségi házat alakítottunk ki. Ebben az évben fogtunk hozzá a telep életének és lakóinak mélyebb megismeréséhez. Sok-sok időt töltöttünk beszélgetéssel a családoknál, hol a konyhában, hol a szobában, de az utcán összeverődő emberek közé is gyakorta beálltunk. A telepen élőkkel személyessé vált a kapcsolatunk, és feltárult előttünk közösségük élete is.

A telepi közösségről

A telepet az „alapító” családok leszármazottjai alkotják, a közösségbe való bejutás csakis házasság vagy rokonság révén lehetséges. Ezért az idegen családok nem tudnak gyökeret verni itt, hamar elköltöznek, de ha mégsem, akkor sem válnak a telep integráns részévé. Az 1990-es évek közepén például egy bogácsi oláh cigány család azzal költözött haza néhány év után, hogy „itt még egy darab kenyeret sem adnak a szomszédok.” Amikor 1996-ban a nyolc „szocpolos” ház egyikének megépítési lehetőségét nem telepi család kapta, igen nagy volt a felháborodás, és a családot a mai napig nem tartják a közösség tagjának.

Bár az összeházasodások révén ma már majdnem mindenki rokon, a családok csak az első, legfeljebb a másodunokatestvérig tartják ezt számon. Ezt a szociális közösséget a nagycsaládok strukturálják, amelybe a szülők-gyerekek-unokák-dédunokák hálózata tartozik bele. Egy-egy nagycsalád több kiscsaládból áll, hiszen a testvérek és gyerekeik is itt élnek különálló épületben vagy egy épület különböző sarkaiban. A nagycsaládok egy részében él még a hagyományos (re)disztribúció, vagyis az öreganya (nagy mama) központi szerepe a pénzgazdálkodásban, de ez már kezd elhalványulni. A nagycsaládon belül kötelező a kölcsönös segítségnyújtás: a más településről visszatérő, élelem, villany, fűtés nélkül maradt gyerek vagy testvér családjának befogadása; áramkikötés esetén a villany átadása; az élelem, a pénz megosztása; a kezességvállalás személyi kölcsönnél; közös vásárlás pénzügyi hitellel; közös Tesco vásárlási kártya és még sorolhatnánk. A nagycsaládok között a háztartási eszközök (pl. a mosógép, a centrifuga) kézzől kézre járnak, de a szomszédoktól nem tagadható meg a kávé, a cukor, a liszt, a kenyér sem. Sőt, ahogy gyakran láttuk, a boltból hazatérve a szomszéd gyerekeknek is jár egy-egy rágógumi, cukorka vagy csoki.

Közösségi munka a telepen

Az ismerkedéssel és az információgyűjtéssel párhuzamosan elindítottuk settlement házunkat, amelynek használatát felkínáltuk a telepieknek. Nem terveztünk előre különböző szolgáltatásokat. Mint szociális szakemberek, azt gondoltuk, hogy abban próbálunk segíteni, amit a telepiek kérnek. A lakók elkezdtek jönni a telepről, az utcából és a környékről hivatalos levelekkel, kérvényekkel, fellebbezésekkel. Majd munkát kerestek, tanácsot kértek, panaszkodtak az iskolára, a polgármesteri hivatalra, a buszsofőrré, az állást kínálókra, vagyis mindenkire, amikor úgy érezték, sérelem érte őket. Fokozatosan életük részévé váltunk, ők pedig folyamatosan tágították határainkat, állandó tanulásra készítettek minket. Így kezdtünk bele a közfoglalkoztatásba három-négy munkatárssal a telepről, a MACIKA ösztöndíjak

megírásába, használt lakások vásárlásába „fél szocpollar”, támogatott képzések felkutatásába, munkahelykeresésbe, adósságkezelésbe és mindenbe, ami éppen aktuális volt.

Az egyéni ügyintézésel párhuzamosan az iroda mellett klubszobát alakítottunk ki a gyerekek és a fiatalok számára. A klubszobát különböző játékokkal, a későbbiekben számítógépekkel is felszereltük. A szabad játék mellett – gyakran a szülők határozott kérésére – korrepetálással segítettük a gyerekek iskolai előmenetelét. Az iskolásokat a kezdetektől fogva minden nyáron táboroztattuk. Az első táborok alkalmával a szülők nehezen engedték el gyerekeiket, de ahogy nőtt a bizalom, egyre több jelentkezővel kellett számolnunk. A gyerekek tábori tapasztalatai, élményei után a szülők maguk kérték, hogy számukra is szervezzünk hasonlót. Többnapos „szülői tábor” megszervezésére akkor még nem volt lehetőségünk, de egynapos családi kirándulásokkal valamelyest eleget tettünk ennek az igénynek. A kirándulásokból nőtt ki magát a havonta megrendezésre kerülő „Családi Nap” közösségi programunk, amely alkalmat teremt a közös zenélésre, főzésre, játékokra, kézműveskedésre, a gyerekek fellépésére. Fontos, hogy a programok szervezésében és lebonyolításában mindig van segítségünk, egyrészt a szülők, másrészt a mellettünk felnőtté váló gyerekek részéről.

A telep rehabilitációja

2003-ban a telepi családok nyomására ismét felvettük a közművesítés (teleprehabilitáció) szálát. Tudtuk, hogy a CKÖ mellett vagy éppen azzal szemben mi nem képviselhetjük az ügyet, vagyis az önkormányzat nem fog minket tárgyaló partnernek tekinteni. Ezért a telepi szülőkből érdekvédelmi csoportot szerveztünk. Az eltelt idő alatt felfedeztük azokat a felnőtteket, akik elkötelezetten képviselték a közösség ügyeit, illetve állandó önkéntes segítők voltak. Megszólítottuk őket a közművesítés problémájával kapcsolatban, és vázoltuk a lehetséges megoldási módokat. A közös munkát nem mindenki merte vállalni: volt, aki nem tartotta magát képesnek erre a feladatra, mások féltek a CKÖ elnökétől, megint mások azt gondolták, hogy úgysem lehet eredményt elérni. Féltucatnyi szülővel három hónapig tartott a felkészülés, majd elindult az akció a CKÖ és az önkormányzat éves közmeghallgatásain. A probléma így nyilvánosságot is kapott a helyi médián keresztül. Ezt követően személyesen kerestük meg az önkormányzati képviselőket, kérve őket az ügy támogatására. Eközben a csoport létszáma nőtt, a telepiek érdeklődése egyre nagyobb lett. Itt volt az ideje az egyesület megalakításának: 2004 elején megalakult a Béke-telep Rehabilitációjáért Egyesület, amely a későbbiekben a SZETA Egri Alapítványával közösen tárgyalópartnere lett az önkormányzatnak. Munkánk során minden igyekezetünkkel azon voltunk, hogy a rehabilitációból ne legyen „cigánykérdés”, ahogy más utcák közművesítése sem jelent „magyar kérdést”. 2005-ben megszületett az önkormányzati megoldás: európai uniós (Regionális Operatív Program) pályázat beadása a felnémeti városrész felújítására, amelyben a Béke-telep közművesítése is szerepelt. 2006-ban a fenti két szervezet közreműködésével elindult a telkek tulajdonjogának egyeztetése, rendezése a házbirtokosokkal. Ez újabb ütközőpontot jelentett mind a települési, mind a cigány kisebbségi önkormányzattal. A CKÖ elnök a telkeket nem a rajta álló háztulajdonosoknak adta volna, hanem többgyermekes családoknak „szocpolar” építkezés céljára. Az ott lakók lakhatásáról viszont elfeledkezett. (Egyébként is sérelmezte, hogy az egyeztetési folyamatok során mellőzve lett.) A képviselőtestület egy része pedig nem értette azt, hogy egy, az 1950-es években elkezdődött folyamat befejezéséről, illetve jogszerűvé tételéről van szó. (Az akkori felnémeti tanácselnök osztotta ki a telkeket az itt élő cigány családoknak, de „megfeledkezett” azok magántulajdonba adásáról.) Az önkormányzaton belül a telkek árának meghatározásakor

ismételten fellángolt a „cigánykérdés”, a józanabb politikusok azonban ezen továbblépve a kompromisszumos megoldásokat keresték. Végül megállapították a legalacsonyabb négyzetméterenkénti árat, amelynek csak az ÁFA-ját kellett megfizetniük az új tulajdonosoknak. (A hivatal dolgozói ennek megfizetésében sem bíztak.) A családokat előtakarékosagra biztattuk, és néhányan pár ezer forintot le is tettek az általunk kezelt „spórkasszába”. Többségüknek alapítványunk adott kölcsönt. (Vannak, akik már régen visszafizették az adósságukat, mások a mai napig tartoznak, de mindenkinek saját tulajdonába került az ingatlan.) Ezzel megnyílt az a lehetőség, hogy helyi lakáscélú és szociálpolitikai támogatással, pénzintézeti kölcsönrel lakásuk felújításába, komfortosításába kezdjenek. A legfontosabb eredmény, hogy nem kell „kockás papíron” adni-venni a házakat. 2007-ben kiépült a víz-, a szennyvíz-, a gázvezeték, majd az út és a járda is. 2009-ben az építési hatóság hét ház felújítási, illetve építési tervét engedélyezte, a szociálpolitikai támogatási igényeket az MKB Bank befogadta, de egyetlen házra sem adta meg a támogatást. A bank olyan magas követelményeket állított fel, amelyeket a családok nem tudtak teljesíteni. Így eddig összesen két lakás felújítására, bővítésére került sor.

Jelenleg forrásokat, megoldásokat próbálunk keresni annak érdekében, hogy további családoknak is legyen lehetőségük otthonaik felújítására, rendbe tételére. Ezen túl settlement házuk szolgáltatásai folyamatosak és rendszeresen szervezünk közösségi programokat a szülők és gyerekek számára.

2.2.Szomolya: telepfelszámolás és roma civil szerveződés

Előzmények

A borsod megyei Szomolya a 2005-ben induló telep-felszámolási modellprogram meghívott települései között szerepelt. Többek között talán azért is, mert a kistérségi gyermekjóléti és családsegítő szolgálat vezetője azzal hívta fel Szomolyára a figyelmet, hogy a falu számára tetűirtószerre pályázott a Szociális és Munkaügyi Minisztériumhoz. Az is lehet, hogy még korábbi dolgról van szó, hiszen az *Élet és Irodalom* 2000/49. számában megjelent, hogy a szomolyai tufakő barlangokban lakó emberek visszautasították az adomány burgonyát. Mindenesetre 2005-ben az önkormányzat nem pályázott, sőt a potenciális partnerek elől, mint például a CKÖ, elhallgatta a pályázat lehetőségét, és a Minisztérium nyomásának sem engedett. Szomolya 2006-ban ismét ott volt a meghívásos pályázati listán. Jelen tanulmány szerzője a Minisztérium felkérésére ekkor került a településre azért, hogy segítse a pályázat előkészítését, megírását, illetve egy megvalósító konzorcium generálását. Kerestük a potenciális partnereket: az önkormányzat sem politikai akarattal, sem humánerőforrással nem rendelkezett egy ilyen pályázat megvalósításához. A cigány kisebbségi önkormányzat és a Szomolyai Cigányokért Szervezet (a személyi átfedéseknek köszönhetően is) viszont nagyon fontosnak tartotta ezt a lehetőséget, de hasonlóan az önkormányzathoz, nem rendelkezett sem tudással, sem tapasztalattal ehhez a munkához.

„Cifra nyomorúság” Szomolyán

A falu Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Heves megye határán fekszik Egertől 18, Mezőkövesdtől 10 kilométerre. A település lakóinak száma folyamatosan csökken, jelenleg

1650–1700 fő, 20 százalék körüli a cigányság aránya. A felnémeti Béke-telep után a nyomor mellbevágó volt, a pinceházak falain át látszódott a nélkülözés, a tehetetlenség, a magára hagyatottság. A pinceházban élés még a cigányok között is választóvonalat jelentett, a roma szülők következetesen távol tartották magukat és gyerekeiket pinceházban lakó társaiktól. A szomolyai cigány emberek ráadásul tele voltak félelemmel. (Elmesélték, miként tartja őket kontroll alatt az önkormányzat, hogyan működik a helyi óvoda szegregált csoportja, a „C” („Cica”) csoport, valamint milyen konfliktusokba kerülnek a pedagógusokkal.)

A pinceházakat a 20. század közepéig a szegény parasztok lakták. 1937-ben a 172 szomolyai pinceházban 820 fő lakott, amely akkor a népesség 37 százalékát jelentette (Szabó 1937: 85). A környéken ez akkoriban nem volt szokatlan, de a 21. század elején már csak Szomolyán éltek ilyen nagy számban szegény cigány emberek pinceházakban. A szomolyai pinceházas cigánytelep lakosságcserével jött létre. A szegény parasztok házat építettek maguknak a faluban, pinceházukat pedig hátrahagyták. Igyekeztek eldobni múltjuk ezen részét, amit a jelenlegi rendezetlen örökösödési és tulajdonviszonyok tanúsítanak. A cigány családok számára viszont ez a megoldás helyi lakhatási minta volt. Majd jöttek más minták: az erősebbek „C” kölcsönrel megvásárolták a falu üresen álló parasztházait, később pedig „szocpolos” házak épültek új cigány utcákban. A lelegelettebbek, a leggyengébbek maradtak, és újratermelték a „pinceházas közösséget”. 2006-ban a szomolyai cigányság több mint harmada (35 százalék, 119 fő) lakott 26 pinceházban. Őket a helyi nem cigány és cigány lakosság egyaránt kirekesztette. A „pinceházas telep” ugyanakkor nem alkotott belülről szociálisan integrált közösséget. Egyik részüket a Bogácsról áttelepült, illetve átházasodott oláh cigány eredetű „Sosojok” adták, akikkel a romungró családok sem nagyon érintkeztek. Ők teljes izolációjuk miatt a saját erőforrásaik felélésére kényszerültek, kiscsaládjaik szétestek. A gyámhatóság egy-két gyermeket kiemelt a családból, egy-két férfi garázdaság miatt többször megjárta a börtönt, és jövedelemszerzésként megjelent az alkalmi prostitúció is. A lakók másik része a falusi romungró családokhoz kötődött, szociális integrációjukat ez a kapcsolathálózat biztosította.

Telepfelszámolási program – közösségi ház és civil szerveződés

Visszatérve a pályázatra: a pályázati konstrukció tervezetében főpályázó csak önkormányzat lehetett, ugyanakkor a helyi politikusok félelmeiből, előítéleteiből könnyen kikövetkeztettük, hogy nem fognak élni a lehetőséggel. Ezért kétoldalú tárgyalásokba kezdtünk: egyrészt kértük a Minisztériumot, hogy a civil szervezeteket is vegyék fel a főpályázók közé. Másrészt a szomolyai képviselőket, véleményformáló embereket igyekeztük meggyőzni arról, hogy a főpályázó jogát adják át a szomolyai cigány egyesületnek, és vállaljanak konzorciumi partneri szerepet. Amikor ezeken a problémákon sikeresen túljutottunk, az Egyesület tagságával megkezdtük a pályázati koncepció tervezését. Hétről-hétre viharos megbeszéléseken formálódott a pályázati anyag, miközben új gondolatokkal, irányokkal, lehetőségekkel ismerkedtek meg az egyesületi tagok. A legnagyobb vitát a közösségi ház létrehozása váltotta ki: sokan arra voksoltak, hogy az erre szánt pénzt is lakásvásárlásra fordítsuk. Végül, bár nem meggyőződésből, de elfogadták a közösségi ház megvalósításának tervét. A „Cseresznyevirág” című telepfelszámolási projekt [\[9\]](#) 2007. március 1-jén indult, és 2007. december 31. napjával zárult. [\[10\]](#) A „Cseresznyevirág 2.” program 2008. március 1. és 2009. június 30. között zajlott. A pályázati kiírásnak megfelelően a program lakhatási, szociális-egészségügyi, foglalkoztatási, oktatási és közösségépítési részprojektekre tagolódott. (A

következőkben nem térünk ki részletesen a megvalósítás történetére, minden lépésre, csupán azokat az eseményeket, folyamatokat emeljük ki, amelyek a téma szempontjából fontosak.)

Elsőként a projektmenedzsment felállításáról kellett gondoskodnunk. Humánerőforrás fejlesztési koncepciónk alapja volt, hogy helyi cigány emberek dolgozzanak a projektben külső szakmai segítséggel, mert eközben számos tapasztalatot, ismeretet sajátíthatnak el. Fontosnak tartottuk azt is, hogy az Egyesületen belül konszenzus jöjjön létre a főállású munkatársak megbízásával kapcsolatban (ezt belső ügyeknek tekintettük). A munka nélkül, kényszer gyesen, gyeten lévő nők és a férfiak mindegyike alkalmazott szeretett volna lenni, de a megbeszélések során tisztázták magukban alkalmasságukat. Végül az Egyesület két informális vezetőjére esett a választásuk, akik hónapokon keresztül segítették az egyeztetési folyamatokat, és akik az akcióterületet is feltérképezték. Mikor megérkezett a pályázati pénz első részlete, felmerült, hogy osszuk szét azon szomolyai cigány családok között, akik jelenleg építkeznek, vagy rossz a házuk. Viszonylag vitamentesen megértették a tagok, hogy ilyen célra nem lehet felhasználni a támogatást, az csakis a pályázatban megjelölt pinceházak kiváltására fordítható. Nehezebb kérdésnek bizonyult a lakásvásárlásra/építésre kapott pénz elosztása és a kedvezményezett családok kiválasztása. A pályázati felhívásban a támogatást maximalizálták, amely összegből 12 pinceház kiváltása jöhetett szóba.[\[11\]](#) Elsődleges szelekciós szempontként merült fel a szociálpolitikai támogatásra való jogosultság fennállása. Egyrészt azért, mert annak felhasználása lényegesen bővíthette pénzügyi forrásainkat. Másrészt azért, hogy kivédjük a helyi politikusok és a közvélemény azon támadásait, miszerint azok a cigány családok, akik „eladták” szociálpolitikai támogatásukat, „nem érdemlik meg, hogy házakat kapjanak”. További kérdés volt, kik azok, akik hitelképesek, pénzügyi kölcsönt vehetnek fel. Ezek mellett a családban élő kiskorú gyerekek száma jelentett mérlegelési szempontot. A listára felkerült 12 családot végül egységesen elfogadták az egyesületi tagok. (Mindig konszenzusos megállapodásra törekedtünk, mert igyekeztünk megővni az Egyesület belső egységét.) Sokkal nagyobb vihart kavart a pénz elosztása. Elsőként azt javasolták a tagok, hogy egyenlően osszuk szét a pénzt a családok között. Nehezen értették meg, hogy ez nem volna helyes, hiszen az ingatlanok árai és felújítási költségei különbözőek, de a családok szükségletei is mások (főként a gyerekszám függvényében). (A következő pályázati ciklusban könnyebbé vált a döntési procedúra, hiszen minden, pinceházban élő család kedvezményezett lehetett.)

A kedvezményezett családokat új otthonuk kiválasztásának folyamatába aktívan bevontuk. Tájékoztottunk arról, hogy szándékukban áll-e a településről elköltözni. Ez – érthető okokból – meg sem fordult a fejükben. (Szomolyán érezték magukat biztonságban, itt kiismerték magukat, itt éltek a rokonok, akikre támaszkodni lehetett. Egyetlen család kívánt átköltözni egy másik faluba, de annak idegensége miatt ők is visszafordultak.) Következő lépésként az eladó házokról listát készítettünk, ebben a családok is sokat segítettek, hozták-vitték az információkat, valójában kiválasztották maguknak a házakat. Tehát többségében – bizonyos pénzügyi keretek között – maguk dönthették el, hogy milyen szomszédsági környezetbe költöznek. Bár erről soha nem beszéltünk sem a családokkal, sem a szakmai stábnal, ösztönösen érezték, hol érzik magukat biztonságban: csak nem cigányok, csak cigányok, cigányok és nem cigányok között. Nem titkolható az sem, hogy egy-két család olyan integrált lakókörnyezetbe került, amelynek elvárásaihoz a mai napig nem tudtak igazodni. Ez jelenleg is a konfliktusok és az előítéletek legfőbb forrása. Másrészt a családok beköltözése után viszonylag gyorsan kialakultak az új szomszédsági kapcsolatok (pl. kerti szerszámok kölcsönzése, kaszálásra, sarlózásra tanítás, virágmagok, paradicsom, paprika palánták adása, ültetése, vízcsap megszerelése, befőttek, sütemények küldése kóstolásra, információk átadása beszélgetések közben).

Fontos megjegyeznünk, hogy a pályázatírás során vitatott egyesületi közösségi ház létrehozásához az egri tapasztalatok miatt ragaszkodtunk. Sikerült a falu központjában nagy kerttel rendelkező családi házat vásárolnunk, amelyben, céljainknak megfelelően, irodát és közösségi tereket alakítottunk ki és rendeztünk be. Felszereltük informatikai eszközökkel; a telefonnal, a számítógépekkel, az internettel felgyorsult a világ a helyi egyesület számára. A közösségi ház rövid időn belül a szomolyai cigány lakosság központjává vált, és „az élet beindulásával” az egyesületi tagok rögtön megértették a ház lényegét. Sőt, rövid időn belül kialakult bennük a tulajdonosi büszkeség.

Tranzitfoglalkoztatás – integrációs lehetőség?

A második telepfelszámolási programban az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány (OFA) támogatásával tíz nő és tíz férfi tranzitfoglalkoztatásra [12] nyílt lehetőségünk. Többségüknek ez volt az első hivatalos munkahelye. (A tranzitfoglalkoztatás módszerét az OFA honosította meg az országban, amit végül mi is megszerettünk.) A felnőttképzési intézmények képzési tematikái és a munkaügyi központok által szervezett képzések ugyanakkor egészen másként épülnek fel. Ezért a felnőttképzési intézményeket is „meg kellett tanítanunk” egy másfajta gondolkodásra. (pl. a kőműves szakma gyakorlását az időjárás is befolyásolja, így az elméleti oktatást olyan időszakokra kellett tervezni, amikor tényleges munka nem végezhető.) A tíz férfi, akik az épületfalazó kőműves szakmát tanulták ki, a megvásárolt lakóházak felújításában vettek részt. Ennek következtében egymás között, együtt dolgoztak több munkacsoportban, de szegregáltak. Napról napra csak egymással találkoztak, ugyanarról beszéltek, és a napi normát is egymáshoz mérték. Az első két hónap után a csoport fele kicserélődött, mert a folyamatos hiányzások miatt kénytelenek voltunk nekik felmondani. (A munkafegyelem betartatását fontos munkaszocializációs tényezőnek tartottuk. Négy-öt hónapnak is el kellett telnie ahhoz, hogy a csoport létszáma állandósuljon, és a teljesítmény is javuljon.) A tíz nő gyermek- és ifjúsági felügyelői képzést végzett el. Elsőként napi életritmusuk átszervezésével kellett foglalkoznunk. Azzal, hogy a háztartási és gyermeknevelési feladatokat miként osszák el családtagjaik között, és miként strukturálják át mindennapjaikat. Tanulási képességeikben nem bíztak, a korábbi iskolai kudarcok még éltek bennük. Mivel a helyi intézmények nem fogadták őket, nehézséget jelentett számukra az is, hogy Egerbe jártak dolgozni, utazniuk kellett. Féltek a tanulástól, az idegen várostól, az ismeretlen munkahelytől, ahol csak nem cigányokkal találkoztak, dolgoztak együtt. Párosával helyzetük el őket a munkahelyeken éppen azért, hogy nagyobb biztonságban érezzék magukat. Eleinte mindenkiben előítéletet láttak, de a későbbiekben feloldódtak, és jó munkatársi kapcsolatokat alakítottak ki.

Helyi környezet – az önkormányzat és az iskola

A programban az önkormányzatot először a jegyző, majd a polgármester képviselte a konzorciumi tanácsban. Utóbbi különleges jogkört kívánt magának, egészen addig, hogy meghatározza, melyik család hova költözhet a településen belül. Ebből olyan súlyos vita alakult ki, hogy az önkormányzat kilépett a konzorciumból. Ekkor más utat választott a helyi vezetés: megpróbálta az eladó házak tulajdonosait rábeszélni arra, hogy számunkra, a cigány családok számára ne értékesítsék ingatlanjaikat. Ez többé-kevésbé sikerült is. (A racionálisan gondolkodók tudták, ha most nem adják el házaikat, sokáig nem lesz lehetőségük erre.

Mindenesetre az ingatlanárakat a beavatkozás felverte.) További lépésként egy volt szomolyai üzletmberen keresztül próbálták meg nyomást gyakorolni ránk. (A program megszakításáért a SZETA Egri Alapítványának jelentős támogatási összeget ajánlottak fel.) Ilyen és hasonló lépésekkel gerjesztették a feszültséget a programmal és a helyi cigánysággal szemben. Mindezek ellenére csak egy kisebb lakossági csoport állt ki nyíltan a program ellen, ők aláírásgyűjtéssel is tiltakoztak. A mediációs falugyűlésen ezen emberek többségét sikerült meggyőzni arról, hogy a falu egészének érdeke a nyomorúságos életkörülmények megszüntetése.

A tranzitfoglalkoztatásban dolgozó épületfalazó kőművesek a vásárolt házak felújításán dolgoztak, de a gyermekfelügyelőnek tanuló asszonyok elhelyezése gondot okozott. Sem a helyi iskola, sem az óvoda nem kívánt cigány munkatársat még ingyen sem (a béreket a pályázat fedezte). Eger intézményei befogadták őket, ebben nagy szerepet játszott a SZETA Egri Alapítványának kapcsolathálózata. Pár hónappal később, amikor felzárkóztató képzésekre került sor (7–8. osztály), az iskola merevsége némileg oldódott. Az, hogy az iskolában, az iskolai pedagógusokkal valósult meg a tanfolyam, érezhetően közelebb hozta egymáshoz az iskolapadban ülő szülőket és a pedagógusokat. Talán ennek köszönhető, hogy pár hónappal később az iskolaigazgató és a polgármester tőlünk kért segítséget az iskola problémájának kezeléséhez. (Az iskolából 2005–2006 táján a nem cigány gyerekek többségét elvitték más településekre, csak a végzős 8. osztályban maradt néhány nem roma tanuló. A falu vezetése ezt az iskolaigazgató váltásával magyarázta. 2008-ban, de még inkább 2009-ben a szegregált iskolában a tanítás szinte lehetetlenné vált. A pedagógusok nem ismerték fel, hogy a tanulók társadalmi helyzetének összetétele gyökeresen megváltozott. Ezért nem is tudtak felkészülni a cigány, többségükben mélyszegénységben élő gyerekek tanítására. Az iskolai szabályok úgy felbomlottak, hogy szinte tanítani sem lehetett, állandósultak a verekedések, a rongálások, a visszabeszélések, sőt a tanárok és a gyerekek közötti bántalmazások is.) A mediációra az Oktatási Hivatalt kértük fel. Közvetítésükkel létrejött a szomolyai oktatási kerekasztal az önkormányzat, az iskola, a CKÖ és a telepfelszámolási program képviselőinek részvételével. Ezek a szereplők végül elfogadtak egy minimum „iskolai programot”. Ennek eredményeként az iskola maga kérte a roma gyermekfelügyelők segítségét, majd megalakult az iskolaszék a résztvevő szervezetek képviselőiből. (Az iskolaszék közös szabadidős programot dolgozott ki és valósított meg, illetve állandó lett az egyesületi elnök és az iskolaigazgató közötti egyeztetés.)

Az Egyesület és a közösségi ház ma is működik. Ahhoz azonban, hogy a telepfelszámolási program során kialakított szolgáltatásokat és programokat a továbbiakban is hasonló intenzitással tudja nyújtani, további források szükségesek. Ezek a jelenlegi helyzetben elsősorban pályázati források megszerzésével biztosíthatók. Az elért eredményeket fenn kell tartani. Különösen fontos az integrált környezetbe költözött családok utógondozása, folyamatos nyomon követése, amelyre jelenleg csak rendszertelenül futja az Egyesület erejéből.

2.3.Siroki telepfelszámolás: kipróbált eszközök és nem várt nehézségek

Előzmények

A siroki [13] telepfelszámolási program szintén a Szociális és Munkaügyi Minisztérium, valamint az OFA pályázati támogatásával valósult meg 2009. március 1. és 2010. december

31. között. A siroki cigány kisebbségi önkormányzat kérte fel a SZETA Egri Alapítványát a pályázat megírására és megvalósítására, erről a polgármesterrel is egyeztettek. Ezek után felvettük a kapcsolatot a polgármesterrel, majd a képviselőtestület egyhangú szavazással elfogadta a pályázatot. A konzorciumban való részvételt azzal a feltétellel vállalták, hogy a lebonyolításba és a pénzügyi folyamatokba nem szólnak bele, vagyis pénzügyi forrásokat sem igényelnek. (Ennek oka, hogy pár évvel korábban, a siroki árvíz után néhány károsult önkormányzati segítséggel jutott új lakáshoz. Mindazok, akik ebből helyi konfliktust gerjesztettek, nem értették meg a céltámogatás szabályait. A helyzetet az önkormányzat bizonyára nehezen tudta kezelni, ezért jobbnak látták, ha „csendestársként” vállalják az együttműködést.)

Néhány gondolat a siroki romákról

Az iparban végzett munka múltja meglátszódott a siroki romák életkörülményein, tájékozottságán és kapcsolatrendszerén.^[14] Lakásaik lényegesen jobb anyagi helyzetet tükröztek a szomolyainál, és többségüknél a volt munkatársi kapcsolatok is fennmaradtak, s ez segítségükre volt bizonyos munkalehetőségek megszerzése során. A siroki cigány családok jelentős része már régen elhagyta a cigánytelepet vagy a barlanglakást, amelyet a sirokiak kőlyukaknak hívnak. Néhányan a 2000-es évek közepén, a korábban említett nagy árvíz után önkormányzati kölcsönrel vehettek olcsó házat a faluban vagy annak szélén. A Bánya-telepen már csak nyolc család maradt, kőlyukakban további négy család élt (közülük egy nem cigány). A telepen egy házasság révén létrejött nagycsalád és egy kétfgyerekes fiatal pár élt. A nagycsalád különálló, szociálisan integrált közösséget alkotott, a fiatalok ebbe nem tartoztak bele. Ők a faluban élő származási családjukhoz kötődtek, de annak nem voltak integráns részei. A kőlyukakban élők pedig egymástól és a többiektől is izolált kicsaládokat vagy töredécsaládokat alkottak.

Telepfelszámolás – civil szervezet, tranzitfoglalkoztatás, közösségi ház

A siroki telepfelszámolási program tartalmazta a kötelező résztvevőket. E tevékenységek mellett – csakúgy, mint Szomolyán – a helyi humánerőforrás és a közösség fejlesztése itt is központi szerepet kapott. Erre alapoztuk a projekt továbbélését, a fejlesztés fenntarthatóságát. Ezért még a pályázat előkészítésének szakaszában kezdeményeztük a Siroki Roma–Magyar Egyesület létrejöttét, amely bejegyzését követően konzorciumi partnerként részt vett a megvalósításban. Az egyesület elnöke – egyben a CKÖ tagja – a program főállású alkalmazottja lett a „doing by learning” („csinálva tanulás”) elve alapján. Közösségi házunkat és a projektirodát a volt tűzoltószertárban alakítottuk ki. (Ezt az épületet az önkormányzat határozatlan időre átadta a cigány kisebbségi önkormányzatnak, amely erőforrások hiányában nem tudta azt működtetni.) A pályázati forrásból az ingatlant felújítottuk, berendeztük és felszereltük különböző info-kommunikációs eszközökkel.

A program lakhatási részprojektje (a telepi lakások és a kőlyukak kiváltása lakásvásárlással) bombaként hatott a siroki cigány lakosság többségére. Nehezen értették meg, hogy csak azok a családok lehetnek kedvezményezettek, akik az „akcióterületen” élnek, és akiknek névsorát a pályázathoz csatolni kellett. (Különböző módszerekkel próbálkoztak, siránkoztak, fenyegettek, kiabáltak, feljelentést tettek az Országos Cigány Önkormányzatnál.^[15]) A

kedvezményezettük közül a fiatal gyerekes családok alig várták, hogy új otthonaikba költözhesse nek. Az idősebbek viszont a költözés pillanatában megtorpantak, nem mozdultak. Hónapokig üresen álltak az általuk választott, felújított és komfortosított házak: nem költöztek. Az utolsó pillanatban megijedtek attól, hogy el kell hagyniuk azt az otthont, azt a közösséget, amelybe beleszülettek. Többen féltek új, nem cigány szomszédaitól is. (Mint később kiderült, félelmük többségében alaptalannak bizonyultak, rövid idő alatt jó szomszédügyi kapcsolatokat alakítottak ki.)

A foglalkoztatási részprojekt keretében Sirokban szintén tranzitfoglalkoztatásra került sor, amit az önkormányzattal szoros együttműködésben valósítottunk meg. A foglalkoztatás önkormányzati közcélú munka keretében történt, a munkáltatói jogok részbeni átadásával. Eközben napi kapcsolatban voltunk a polgármesteri hivattal. Tíz nő gyermek- és ifjúsági felügyelőnek tanult, közülük ketten a helyi óvodában és iskolában dolgoztak. Az intézmények, vonakodva bár, de befogadták az első cigány „kollégákat”, sőt a tanári szobában külön íróasztalt biztosítottak a gyerekfelügyelőnek. Ezek az intézmények ma már folyamatosan foglalkoztatnak cigány asszonyokat, igaz, csak közmunka keretében. A férfiak (11 fő) egy része a helyi munkalehetőségekhez igazodva erdőművelő és motorfűrész kezelői képzésben vett részt, és az Egererdő Zrt. Parádi Erdészetiénél kapott munkát. Ezt a csoportot cigányok és nem cigányok vegyesen alkották, és egyre jobb teljesítményt értek el. Ennek legfőbb oka, hogy bérükön felüli „prémiumként” összeszedhették az erdőn a téli tüzelésre szolgáló fát. A férfiak másik csoportja épületfalazó kőműves képzés keretén belül a megvásárolt lakóingatlanok felújításán dolgozott az Egri Közszolgáltatások Városi Intézménye foglalkoztatásában. (Ez nem bizonyult szerencsés választásnak. A munkáltató egyáltalán nem tolerálta a kezdeti munkaszocializációs problémákat, illetve a férfiak nehezen viselték az ingázást és a munkahelyi iránymutatást. Végül a 12 hónapos foglalkoztatás 11. hónapjának elején három főnek meg kellett szüntetni a munkaviszonyát, akik ennek ellenére sikeres OKJ-s vizsgát tettek.)

A humán erőforrás és civil szervezet fejlesztése terén korábban szerzett tapasztalatainkat Sirokban is igyekeztük felhasználni. Már említettük, hogy létrehoztuk a Siroki Roma–Magyar Egyesületet, amely konzorciumi partnerként vett részt a megvalósításban, vállalva a közösségi programok szervezését. Terveink szerint az Egyesületnek olyan szervező erővé kellett volna válnia, amely újra integrálja és szervezi a falu cigány lakosságát, közvetít a különböző cigány és nem cigány érdekcsoportok között, tagjai számára segítséget nyújt a helyi közéletbe való bekapcsolódásra. Ez nem így történt... Sikertelenségünknek több okát is számba vettük már munkánk értékelése, elemzése során. Nem rendelkezünk megfelelő helyismerettel és idővel az egyesület megalakításához. Nem voltunk tisztában azzal, hogy – ellentétben Szomolyával – a cigány kisebbségi önkormányzat legitimitása igen csekély (összesen 8–10 fő adta le a szavazatát), társadalmi támogatottsága nincs. Nem kutattuk fel alaposan a cigány közösség igazi informális vezetőit sem. Ezzel szemben az elnöki szerepre önként jelentkező CKÖ tagot választottuk meg (aki egyébként a telepfelszámolást kezdeményezte). Az egyesületi elnök azonban még a SZETA Egri Alapítványának háttértámogatásával, szakmai segítségével sem rendelkezett megfelelő szervezőerővel vagy valamiféle „kisugárzó hatással” (ahogyan a kisebbségi önkormányzat sem).

Tanulva hibáinkból, összegezve, feldolgozva a tapasztalatokat jelenleg új projekt keretében az Egyesület és a közösségi ház újjáépítésén, újjászervezésén dolgozunk. A szolgáltatásokat és a programokat sikerült újraindítani, a közösségi ház működik, ugyanakkor sok energia kell még ahhoz, hogy az Egyesületet a helyiek működtessék és a konfliktusokon minden szereplő túllépjen.

3. Összegzés: az integrációs törekvések néhány kérdése

Rehabilitáció vagy felszámolás

Egerben telep-rehabilitációról, Szomolyán és Sirokban telepfelszámolásról számoltunk be. Ez nemcsak annak köszönhető, hogy a két kistelepülésen pályázati forrás állt rendelkezésre a szegregált lakókörnyezet felszámolására, hanem egyéb más tényezőknek is. Az egri Béke-telep, annak ellenére, hogy a város szélén fekszik, városszerkezetileg szerves része a településnek. A közvetlen szomszédságában lévő kertvárossal összeépült, és részesül mindazon szolgáltatásokból, amelyek a kertváros lakossága számára alakultak ki. A korábbi, teljesen elcigányosodott iskola helyett új, 12 évfolyamos általános iskola és gimnázium épült, a közösségi közlekedés, az orvosi ellátás szintén sokat javult. A bevásárló központ másfél-két kilométerre található, földúton megközelítve még könnyebben elérhető. A felszámolást a telep nagysága is akadályozná, a családok pedig erősen kötődnek lakóhelyükhöz és a közösséghez. Nem elhanyagolható szempont az sem, hogy a telepen élők maguk kezdeményezték a rehabilitációt (érezvén, hogy nagyon lemaradtak a kertvároshoz képest).

A rehabilitációnak csak egy tényezője a lakások közművesítése. Másik mutatója az itt élő lakosság iskolai végzettségének, foglalkoztatottságának javulása. Ezen mutatók statisztikailag mérhető változásaihoz hosszú évek szükségesek, ehhez új generációknak kell felnőniük. Telepfelszámolás során a családok átköltöznek a település más és jobb részeibe; szétszóródnak. A telep fizikálisan megszűnik, az ott lévő házak lebontásra kerülnek, ezáltal lakhatatlanná válik a terület. A két kistelepülésen csakis telepfelszámolásról lehetett szó, mert annak ellenére, hogy a faluközponttól nem estek messzire a szegregátumok, mégis a kirekesztés, a kirekesztődés szimbólumai voltak mind az ott lakók, mind a faluban élők számára. A terület sajátosságai (riolit és andezit tufakő domboldal) kizárták a közművesítés lehetőségét és az élhető lakókörnyezet kialakítását. Az emberek nem szerettek ott élni, mentek volna már régen, csak nem rendelkeztek megfelelő erőforrásokkal. Többségüket szociális kapcsolatrendszerre is a faluba húzta.

Szociális és rendszerintegráció

Feladatunk még, hogy áttekintsük, milyen integrációs folyamatok kezdődtek el tudatos beavatkozásaink következtében. Milyen tényezők segítették vagy gátolták e folyamatokat? A szociális és rendszerintegrációs intézmények hogyan járultak hozzá a telepi környezetben élők társadalmi integrálódásához? Elemzésünkben szociális integrációs tényezőknek tekintjük a családi és rokonsági hálózatokat, a szomszédsági és munkahelyi kapcsolatokat. A rendszerintegráció intézményei közül most minket leginkább a munkahely és a lakóhely jellege, az önkormányzat, a cigány kisebbségi önkormányzat, a közoktatási intézmények viselkedése, valamint a civil aktivitás, érdekképviselet érdekel.

Ahogy igyekeztünk rávilágítani, az egri Béke-telep szociálisan integrált közösség, ami annak köszönhető, hogy főként az „alapító” családok leszármazottjai alkotják. A közösség társadalmi összetétele nem homogén, néhányan a nyílt munkaerőpiacon dolgoznak, illetve dolgoztak (nyugdíjasok). A telepiek egy része jól közlekedik a többségi társadalomban, és viszonylag univerzális életstratégiákkal rendelkeznek.^[16] Ők azok, akik a friss információkat beviszik a zárt közösségbe és mintákat nyújtanak. Többségük viszont a megfelelő „viselkedési minták” hiánya miatt nem nagyon mer közlekedni a többségi társadalomban, de

közösségében igen. A Béke-telep rendszerintegrációs folyamatában a legfájóbb az volt, hogy közvetlen környezetükhöz képest lényegesen rosszabb körülmények között éltek, a tulajdonjog rendezetlensége miatt kirekesztődtek a lakásépítési támogatásokból, nem tudtak megfelelni a higiénés elvárásoknak és normáknak. Az iskola megszólta a sáros cipős, nem minden nap megfürdetett gyerekeket. A CKÖ nem volt partner a telepiek érdekképviselésében, és el is zárta előlük a közlekedési utakat. Emiatt a CKÖ-re a rendszerintegráció sorompójaként tekintünk. A nagy áttörés a telepiek közéleti aktivitásának, civil szerveződésének, valamint – hosszú munka árán, de – a települési önkormányzat befogadó magatartásának köszönhető. A lakók akaratának megfelelően teleprehabilitációs folyamat indult el, melynek integrációs hatásai csak hosszú távon érzékelhetők. Nehezíti viszont az integrálódást, hogy nem épülhetnek ki új, nem cigány családokkal szomszédsági kapcsolatok. Ezért a közösség csakis az univerzális értékrenddel rendelkező tagjaira támaszkodhat. Az iskola és a munkaerőpiac is válogat, kirekeszti azokat, akiknek magatartása partikuláris: a gyerekek szegregált iskolába kerülnek, a felnőttek a közfoglalkoztatás rendszerében keringenek. A rendszerintegrációban játszott szerepük kettős: egyeseket befogadnak, másokat kirekesztenek (saját értékrendjük szerint).

Az egri példával ellentétben Szomolyán – különböző módszerekkel és technikákkal – az önkormányzat állt ellen leginkább a rendszerintegrációnak. A CKÖ és a cigány civil szervezet viszont határozottan szembeszállt az önkormányzati szándékkal. Ezért, valamint az ezt követő eseményekben játszott szerepük miatt őket tekinthetjük a rendszerintegráció legfontosabb motorjainak. Nemcsak azért, mert kiharcolták a pályázat beadását, hanem azért is, mert jelentős helyi társadalomszervező erővel rendelkeztek. A helyi cigány lakosság számára iránymutatást adtak és új (civil) szervezeti formában reintegrálták közösségeiket. Az Egyesület tagsága és a CKÖ komoly belső fejlődésen ment keresztül azáltal, hogy egyéni érdekein túllépve, a teljes (cigány és nem cigány) lakosság felé egységesen képviselte a pinceházban élők, a legelesettebbek érdekeit. Az önkormányzat intézményei elutasították a befogadást. (Az iskola a szegregáció következményeinek kezelése miatt később azonban nyitásra kényszerült, a megerősödött CKÖ-t és a roma civil szervezetet segítő partnerként fogadta el.) A tranzitfoglalkoztatás rendszerintegrációs hatása nem egyértelmű annak ellenére, hogy az abban részt vevők szakképzettséghez jutottak és 12 hónapig foglalkoztatottak voltak. A férfiak szegregált munkacsoportban dolgoztak, a nők integrált munkahelyekre jártak. A húsz főből a program végén egyetlen asszony került ki a nyílt munkaerőpiacra (öt gyakorlati munkahelyén alkalmazták). Annyi bizonyos, hogy az önkormányzati közcélú munkavégzés során ma őket szakképzettségüknek megfelelően foglalkoztatják, és időnként alkalmi munkát is találnak. Korábban írtuk, hogy a pinceházakban élők többségében nem alkottak szociálisan integrált közösséget. A lakóhelyváltás ugyanakkor mindenkinek fontos előrelépést jelentett. A teljesen izolált és széteső oláh cigány családok romungró családok szomszédságába kerültek, a romungró családok pedig nem cigány környezetet választottak maguknak.[\[17\]](#) Az új szomszédsági kapcsolatok spontán módon generálták a társas interakciókat, ezért ezeket szociális integrációs tényezőnek tekinthetjük.

Sirokban lényegesen kevesebb (11) család mobilizálására került sor, akik mind nem cigány vagy vegyes lakókörnyezetbe kerültek. Hasonlóan Szomolyához, a szomszédsági kapcsolatok itt is gyorsan kialakultak, működni kezdtek. Ezek katalizálják a szociális integrációs folyamatokat. A rendszerintegrációban kiemelkedő szerepet játszott az önkormányzat, amelynek magatartása ebben a szituációban irányt mutatott az intézmények számára. Utólag érthető meg az önkormányzat – korábban jelzett – „csendestárs” szerepe a projektben: ezzel éppen a rendszerintegrációt kívánta egyensúlyban tartani. A közoktatási intézmények szintén sokat tettek a rendszerintegrációs folyamatok előrehaladásáért. Főként az iskola, amely

nemcsak befogadta a tranzitfoglalkoztatottakat, hanem közös programokat tartott, pályázatot írt a telepfelszámolási projekt megvalósítóival közösen. A foglalkoztatás rendszerintegráló hatása Sirok esetében sem egyértelmű. A nők nem tudtak belépni az elsődleges munkaerőpiacra, ugyanakkor ma már sokkal szélesebb körben alkalmazzák őket közfoglalkoztatottként a helyi intézményekben. Azok a férfiak viszont, akik az Erdészetnél dolgoztak, valamint erdőművelő és motorfűrész-kezelő képzettséget szereztek, bekerültek egy olyan kapcsolathálózati körbe, amely folyamatos szezonális (erdőgazdálkodás, vízgazdálkodás, útfenntartás) munkát kínál számukra a nyílt munkaerőpiacon. Ez utóbbi esetben az integrált környezetben végzett tranzitfoglalkoztatás meghozta a várt eredményt. (A kőművesek – talán az építőipar gyengesége miatt is – rendszeresen feketemunkákból élnek.) A CKÖ Sirokban nem tudta betölteni rendszerintegráló funkcióját. Egyrészt azért, mert nem volt társadalmi támogatottsága. Másrészt tagjai, ellentétben Szomolyával, nem tudtak túllépni egyéni érdekeiken. Emiatt a projekt tartalmáról, céljairól sem közvetítettek pontos információkat a helyi cigány lakosság felé. Az Egyesület sem vált a „mikrodemokrácia” színterévé; kezdeti fejlődését, rendszerintegráló hatását személyi konfliktusok tették semmissé.

Összegezve tehát megállapíthatjuk, hogy egy zárt, etnikailag és társadalmilag viszonylag homogén, szegregált közösségbe való beavatkozás komplex feladat. A telepfelszámolás vagy -rehabilitáció nemcsak házak megvásárlásáról, költözésről, közművek kiépítéséről szól. Ezen fejlesztési tevékenységekkel a társadalmi integrációs folyamat még nem indul meg. Ugyanakkor láttuk, hogy a szociális és rendszerintegrációs intézmények között nem jelölhetünk ki egyedüli domináns faktorokat. Az integrációs folyamatokban betöltött szerepük és súlyuk mindig a közvetlen környezet gazdasági, politikai, társadalmi helyzetével, állapotával függ össze. (A Béke-telepen az a civil szervezet játszotta a legfontosabb rendszerintegrációs szerepet, amit a szociálisan integrált közösség termelt ki magából. Szomolyán szintén egy civil szervezet generálta a rendszerintegrációt minden nehézséggel szemben. Sirokban a helyi döntéshozók szerepe egyértelmű: a projekt mellé álltak, és ezzel mintát adtak az egész település számára.)

A leírt folyamatokban és fejlesztésekben a SZETA Egri Alapítványának nem volt más feladata, mint az, hogy elméleti és gyakorlati tudásunkkal, tapasztalatainkkal betöltsük a hídszerű kötések szerepét. Mindezt azzal a céllal, hogy megteremtjük a közlekedési és kommunikációs utakat, egyúttal „felnyissuk” a lezárt sorompókat a különböző szereplők között.

Irodalom

Burchardt, Tania 2000: Social exclusion: concepts and evidence. In: Gordon, David–Townsend, Peter: *Breadline Britain. The measurement of poverty*. Bristol, The Policy Press. 385–404.

Farkas Zsuzsanna 2011: Közösségfejlesztés, mint a cigánytelepek, cigány közösségek integrációs lehetősége. In: Budai István–Nárai Márta (szerk.) 2011: *Közösségi munka – társadalmi bevonás – integráció: Szöveggyűjtemény*. Győr, Széchenyi István Egyetem. 133–152.

Granovetter, M.S.1973: The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 1973. Nr. 78. 1360–1380.

Habermas, Jürgen 1981/1985: *A kommunikatív cselekvés elmélete*. A Filozófiai Figyelő és a Szociológiai Figyelő közös kiadása. Budapest, ELTE.

Kemény István 1974: A magyarországi cigány lakosság. *Valóság* 1974/1. sz. 63–72.

Kemény István 1976: *Beszámoló a magyarországi cigányok helyzetével foglalkozó, 1971-ben végzett kutatásról*. Budapest, MTA Szociológiai Kutató Intézet.

Ladányi János–Szelényi Iván 2004: *A kirekesztettség változó formái*. Budapest, Napvilág Kiadó.

Lockwood, David 1964: Social Integration and System Integration. In: Zollshau, Z.– Hirsh, W.: *Explorations in Social Change*. London, Routledge and Kegan Paul. 244–257.

Molnár Erzsébet 2000: Krumpli. *Élet és Irodalom*. 49.sz. (<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ixbjdkL1JmsJ:www.es.hu/old/0049/publi.htm&hl=en&client=firefox-a&tbo=d&gl=hu&strip=1>)

Parsons, Talcott 1951: *The Social System*. Glencoe, Illinois, The Free Press.

Szabó Zoltán 1937: *Cifra nyomorúság*. Budapest, Cserépfalvi kiadása. (Reprint kiadás: Szabó Zoltán 1986: *A tardi helyzet – Cifra nyomorúság*. Budapest, Akadémia Kiadó.)

Valentine, Ch. A. 1968: *Culture and Poverty*. Chicago, University of Chicago Press.

Valentine, Ch. A. 1971: Deficit, Difference and Bicultural Models of Afro-American Behavior. *Harvard Educational Review*, 1971. Nr. 19. 137–157.

Jegyzetek

[1] A tanulmány szerzője a SZETA Egri Alapítványának alapító tagja, annak megalakulásától, 1989-től kuratóriumi elnöke. Ebben a minőségében vezetője, irányítója volt a Béke-telep rehabilitációs folyamatának. A szomolyai telepfelszámolási programban mentorként, a siroki programban projektvezetőként vett részt. Ezekben a szerepekben különös figyelmet próbált fordítani arra, hogy a programok megvalósításán túl közösségi munka és civil szervezetfejlesztés is történjen a két településen. A jelen dolgozatban összefoglalt és elemezett tapasztalatokat ezek a munkák adják.

[2] Lásd erről bővebben: 68/2007. (VI. 28.) OGY határozat a Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervéről

(http://www.romadecade.org/files/downloads/Decade%20Documents/Hungarian%20NAP_hu.pdf), illetve a Program honlapját (<http://www.romadecade.org>).

[3] Lásd erről: Az MSZMP KB Politikai Bizottságának határozata a cigány lakosság helyzetének megjavításával kapcsolatos egyes feladatokról (1961. június 20.). Lásd még például: Sággy Erna: Cigánypolitika Magyarországon az 1950–1960-as években. *Múltunk*, 2008/1. sz. 273–308.; Mezey Barna (szerk.) 1986: A magyarországi cigánykérdés dokumentumokban 1422–1985. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.

[4] Az egri cigánytelepen végzett tevékenységünk kezdetekor semmiféle elméleti kiindulóponttal nem rendelkezünk. A munka során, azzal párhuzamosan bővültek elméleti ismereteink és megfontolásaink.

[5] Nem térünk ki itt a szegénykultúra és a roma kultúra különbözőségére. Annyit azonban érdemes megemlíteni, hogy a kettő gyakran tévesen összemosódik, holott a szegénység, a gettósodás kultúrája közel sem azonos a cigányság kulturális értékeivel. Lásd erről például: Ladányi János–Szelényi Iván 2004: A kirekesztettség változó formái. Budapest, Napvilág Kiadó.

[6] Lásd még ezekről más megközelítésben: Farkas Zsuzsanna: Közösségfejlesztés mint a cigánytelepek, cigány közösségek integrációs lehetősége. In: Budai István–Nárai Márta (szerk.) 2011: Közösségi munka – társadalmi bevonás – integráció: Szöveggyűjtemény. Győr, Széchenyi István Egyetem. 129–148.

[7] Az egri Béke-telep közel 200 éves, amely az 1961-ben Egerhez csatolt Felnémeteren található. Korábban, az egyesítés előtt a telepet Cinegének nevezték arról a legelőről, amely körbevette. A faluba a 18. század végén települt be 2–3 cigány család, majd a 19. században házasságok és újabb letelepedések révén növekedett létszámuk. A családok a 19. század végén sodródtak ki a Cinegére, ahol szervesen alakult ki a telepszerű környezet. Ma a szűkebben (csak földrajzi értelemben) vett telepen 30 ház áll meglehetősen rossz műszaki állapotban, és közvetlen környezetében további 24–26 család él új otthonában, de a telep, vagyis a szociális közösség határai más utcákra, sőt településekre is kitolódnak. (A Béke-telep történetéről lásd: Farkas Zsuzsanna 2008: Egy tradicionális cigányközösség integrációs törekvései. Doktori disszertáció. Kézirat. http://doktori.tatk.elte.hu/2008_Farkas.pdf.)

[8] A SZETA Egri Alapítványának tevékenységéről bővebben tájékozódhat a www.szetaeger.hu weboldalon.

[9] A projekt nevét az országban szinte egyedülálló szomolyai rövidszárú, fekete cseresznye ihlette.

[10] A főpályázó Szomolyai Cigányokért Egyesülettel konzorciumi szerződést kötött Szomolya Község Önkormányzata, a Szomolyai Cigány Kisebbségi Önkormányzat és a SZETA Egri Alapítványa.

[11] Ekkor még nem tudtuk, hogy a következő évben is pályázhatunk erre a támogatási konstrukcióra.

[12] A tranzitfoglalkoztatás azt jelenti, hogy a résztvevők támogatott foglalkoztatásban és képésben részesülnek, dolgoznak, azaz szakmai és munkatapasztalatot szereznek, és

rendszeres időközönként a munkaidőbe beépítve szakmai képzést kapnak, vagyis megszerzik az elméleti tudást, végül OKJ-s vizsgát tesznek.

[13] Sirok Egertől 23 kilométer távolságra található, a Mátra-hegység lábánál lévő, mintegy 2000 fős település. A lakosság kb. 10–15 százaléka cigány.

[14] A szocializmus évtizedeiben a falu gyára, a Mátravidéki Fémművek két-háromezer helyi és környékbeli embernek adott munkát, köztük a romáknak is.

[15] Az egyik CKÖ tag gyereke beköltözött családjával abba a telepi házba, amelyből éppen kijött egy kedvezményezett család. A felszólításra, miszerint hagyják el az általuk jogosulatlanul elfoglalt ingatlant (a telep a pályázati vállalásnak megfelelően elbontásra került), a kisebbségi ombudsmanhoz fordultak. Később egyébként – éppen az ombudsman nyomására – a polgármester biztosított házat számukra. (Ez nem volt szerencsés megoldás, mert mintaként szolgált a további illegális lakásszerzésekhez.)

[16] Valentine (1968, 1971) szerint a nemzeti/etnikai kisebbségek esetében a kettős, vagyis a bikulturális szocializáció segíti elő a társadalmi integrációt, azt, hogy a nemzeti/etnikai kisebbségi családba született egyén megtanul közlekedni a kisebbségi és a többségi társadalomban is.

[17] Előfordult, hogy a pályázati program keretében olyan cigány családoktól vásároltunk házat, akik a falu központjába törekedtek. Ezzel az ún. filtrációs módszerrel két család lépett egyet előre a lakáshierarchián, ami erősítette integrálódási folyamatukat.

Abstract

Zsuzsanna Farkas

Bridges and barriers

Experiences and integration effects of fieldwork with Roma communities living in segregated ghettos

The study summarizes the experiences of community social work with Roma people living in segregated ghettos in three different settlements in Hungary (one town and two villages). The common focus of this work is continuous effort to generate and develop local NGO-s and to establish community space (settlement houses). The essay's goals are to present everyday action, the successes and failures, and to analyze some questions of Roma integration by practical experiences. It tries to evaluate and analyze some dimensions and dilemmas of social integration using theoretical frameworks and results of the authors' fieldwork.

FARKAS ZSUZSANNA

A Szegényeket Támogató Alap Egri Alapítványa kuratóriumának elnöke

fazsueger@freemail.hu

Farkas Zsuzsanna 1980-ban végzett az egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskolán történelem szakos tanárként és népművelőként. 1989-ben az ELTE Bölcsészettudományi Karán diplomázott szociológia és szociálpolitika szakon, majd 1997-ben elvégezte a terület-és településfejlesztő szociológus szakirányt is. 2008-ban szerzett PhD-fokozatot az ELTE Szociológiai, Szociálpolitikai Doktori Iskolájában. Doktori értekezését Ferge Zsuzsa témavezetése mellett „Egy tradicionális cigányközösség integrációs törekvései” címmel írta meg, amelyben az egri Béke-telep közösségének elmúlt száz évét vizsgálja kapcsolathálózati megközelítésben. 1992 és 1996 között az egri Családsegítő Intézet igazgatója. 1997 és 2004 között az Eszterházy Károly Főiskola, 2004 és 2008 között a Széchenyi István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti Kar (Jászberény) oktatója. 1989-ben a Szegényeket Támogató Alap (SZETA) Egri Alapítványának alapítója, egészen máig kuratóriumi elnöke. Részt vett a szomolyai és a siroki településfelfutási programok szakmai megvalósításában, illetve több településen dolgozott esélyegyenlőségi-integrációs szakemberként. Jelenleg egy 7 települést érintő, mélyszegénységben élőket célzó projekt szakmai vezetője.